

מראי מקומות - יבמות

ב.

א. בענין שם המסכת

כ' האמת ליעקב (ריש מס' יבמות) "ענין במלאכת שלמה שהביא מספר החינוך, וכן כתב הרמב"ם בסה"מ עשה רי"ז, דלפיכך המסכת נקראת יבמות ולא חליצות משום דמצות יבום קודמת למצות חליצה. ותמהני, דזה לא שייך אלא אם היו קוראין אותה ייבמות, אבל האנן יבמות (בקמץ תחת ה"ב) קרינן לה ע"ש האשה היבמה – כמו שאחי המת נקרא יבם כמו כן היא נקראת יבמה. ואולי דבאמת צריך לנקד יבמות (בחיריק תחת ה"י) ובשוא תחת ה"ב", והיינו דיני יבום, [וע"ז תמהו] דהו"ל לקרות מסכת חליצות, ותירצו – משום דמצות יבום קודמת למצות חליצה, ודו"ק".

ב. בענין מצות יבום, הותרה או דחוי'

ע' תוס' לקמן (ג: ד"ה לא) שהק' דלמה לא ילפי' דעשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת מעשה דייבום דדחי לא תעשה דכרת דאשת אח. ותי' דשאני אשת אח דמצוותו בכך, וא"א בענין אחר לקיים מצות יבום. וביאר הקובץ הערות (ט, א) דאין כוונת תוס' לומר דאיסור אשת אח הותרה, ומהותרה אין ללמוד לדחוי' [דאי"ז מדין עדל"ת בכלל, אלא דין אחר]. דהא תוס' כ' שאין ללמוד עדל"ת מהא דבגדי כהונה דוחה כלאים, משום דמצוותו בכך, אלמא דאע"ג דמדין דחיי' הוא, מ"מ איכא סברא דמצוותו בכך. ושוב הביא ר' אלחנן דעת הרמ"ה בסנהדרין דבאמת כ' דהא דאין ללמוד מייבום דעדל"ת שיש בו כרת הוא משום דבאמת הותרה הוא. וכן הביא מהרמב"ן בתורת האדם, דכ' לגבי הא דכהנים מטמאין למתים, דכיון דמצוותו בכך אי"ז בגדר דחיי' אלא הותרה, ומדמהו לייבום. וע"ע באפיקי ים (ז', י"ד ואילך) דחוקר האם ייבום בגדר הותרה או דחוי', והביא מש"כ הבית הלוי (א', ל"ח) דהבין שזהו תי' של תוס' כאן, אבל כ' האפ"י להכריח כהקו"ה שאי"ז כוונת תוס' בתירוץ. וע"ע באמרי משה (ה', כ') דכ' דלפי הצד דעדל"ת שיש בו כרת, ס"ל לתוס' שהוא בגדר דחיי', אבל למסקנת הגמ' דאינו דוחה, ע"כ הוא בגדר הותרה. (ולכאן' משמע מזה דס"ל דתי' של תוס' הוא שהוא בגדר הותרה, שהרי אם יכול לומר דמצוותו בכך שייך ג"כ אף אם הוא בגדר דחיי', א"כ מהו ההכרח לומר דייבום אינו בגדר דחיי', הא שאני יבום דמצוותו בכך, וצ"ע).

ג. פוסרות צרותיהן

א' בתוס' לקמן (לב. ד"ה לא פקע) דאע"ג דאיסור אחות אשה לא חל שם [משום דאין איסור חל על איסור], מ"מ צרתה פטורה מלהתייבם, משום דלא פקע איסור אשת אח [כיון דאסורה להתייבם משום איסור אחות אשה], ואיסור אשת אח גרידא יכול לפטור הערוה. וע' בחי' הגרי"ז על הרמב"ם

(יבום וחליצה) דלומד מדברי תוס' אלו יסוד בפטור דצרת ערוה. וכ' "דיסוד הדין דצרת ערוה, אינו רק דין פטור בלבד דערוה פוטרת עצמה ואת צרתה מן החליצה ומן הייבום, רק יסוד ועיקר דינו הוא דין איסור, דהערוה אוסרת להצרה במקום מצוה, ומשוואה לה לערוה דכוותה... וכיון שכן, ס"ל להתוס' דלמיחל עלה שם צרת ערוה דאחות אשה בעינן דוקא שיהא כבר חייל בפועל איסור אחות אשה, אבל הכא דאיסור אחות אשה מיתלל תלי וקאי לענין יבום אבל עדיין אין בה איסור אחות אשה, ע"כ אין דינה כערוה עדיין לאסור צרתה בדין ערוה". ולכן אין פוטרים הצרה ע"י הערוה דאחות אשה, אלא ע"י הערוה דאשת אח דוקא.

ועל דרך זה, ע' בפורת יוסף (לבעל פמ"ג) לקמן (ג:), דהק' הגמ' "עונש מניין", והק' הפור", מהי שאלת הגמ', הלא ודאי יש עונש של אשת אח שלא במקום מצוה. וחי' ד"לולי דברי רש"י הייתי אומר דעונש מניין אצרה קאי, דאף דכתיב לצרור דצרת ערוה אסורה ליבום, מ"מ אפשר דלית בי' אלא לאו וכרת דאשת אח, דודאי אף צרתה כיון דהותרה אסרה בפירוש, תו הוה אשת אח שלא במקום מצוה, אלא דקאמר עונש מניין שיהא חייב אצרה ב' חטאות בשוגג, ולכאן' אזיל על דרך הגרי"ז, שיש לצרה שם ערוה מיוחדת.

ד. חמותו

פרש"י, שמת בעלה ונשאה אחיו ומת בלא בנים. ובא רש"י לתרץ, דאם חמותו היא, א"כ ודאי יש לה בת, ולמה נופלת ליבום, וע"ז תי' רש"י דאשתו היתה בת חמותו מאיש אחר, ורק אחר מיתתו נשאה אחיו ומת בלא בנים. וכ' המהר"ם דה"ה שהי' יכול לפרש כגון שאשתו היתה בת אחיו, אלא שמתה אשתו קודם שמת אחיו, ולא הי' לו זרע אחר, וא"כ נמצא דמת בלא בנים. וכ' השו"ת ריב"ש (שע"ד) דרש"י לא פי' כן משום דנח' ר' ישמעאל ור' עקיבא בסנהדרין (עו:) בדין חמותו לאחר מיתת אשתו, דר"ע ס"ל דלית בה אלא איסורא, ואינה בכרת. וא"כ, ממילא אינה פוטרת צרתה לר"ע, ואף דר' ישמעאל חולק וס"ל דפוטרת צרתה, בפלוגתא לא קמייירי. ועוד, אפי' לר' ישמעאל דס"ל דחמותו כה"ג פוטרת צרתה, מ"מ אי"ז עיקר חמותו דקרא. וע"ע בערוך לנר ובחי' רעק"א דג"כ כ' כן.

ה. בענין נדה

הק' תוס' (ד"ה ואחות אשתו), כמו דמצינו באחות אשתו, דאפי' אם מתה אשתו אח"כ, מ"מ אחות אשתו פטורה מייבום, ומשום דכיון דנאסרה שעה א' נאסרה לעולם, לימא כן גם בנדה, דאף דלאחר זמן תהי' טהורה, הואיל ועכשיו טמאה

המשך בעמוד הבא

מראי מקומות - יבמות

ב. (המשך)

לאחות אשה, אבל הנדה עצמה מותרת לגמרי.

ו. עוד בענין נדה

עוד תי' תוס' דשאני אחות אשתו דאע"פ שמתה אשתו אח"כ, שוב לא תזקק ליבם משום שנא' דרכיה דרכי נועם, משא"כ בנדה, דאף לבעלה צריכה להמתין אם נדה היא, וא"כ אי"ז חסרון של דרכי נועם. וחקרו האחרונים בגדר דרכי נועם, האם סברת דרכי נועם היא בעצמה סברא הפוטרת מיבום, או דלמא אין שייך לפטור מחמת הסברא דדרכי נועם גרידא, אלא דגילוי הוא בגדרים שהגדירה התורה, דע"כ אין גדר החיובים ופטורים באופן שיהי' חסרון של דרכי נועם, אבל שייך שיהי' היכי תמצא של אי-נעימות, ובכה"ג אינו פטור משום דרכי נועם. וע' חי' ר' ראובן (סי' א') דכ' להכריע דדין דרכי נועם הוא רק גילוי בגדרי התורה, וכ' שם נפק"מ לענין הותרה ונאסרה וחזרה והותרה (לקמן דף מ"א), ע"ש, ואכמ"ל.

ואינה ראוי' ליבום, לימא דאסורה עולמית. וכ' דאין דומה נדה לאחות אשה, דאיסור אחות אשה חל על היבם טפי מלשאר בנ"א, משא"כ נדה אסורה לכל. והק' הקובץ הערות (א' א') וחי' ר' שמעון (א' ב'), מה לי דאינה דומה לשאר עריות, הא הוקשו כל עריות כולהו להדדי, ואין משיבין על ההיקש. ותי' ר' שמעון ע"פ מש"כ הרשב"א דמה דבמגרש אשתו ע"מ שלא תנשאי לפלוני, ונשאת לאחיו ומת, אף שהיא אסורה להתייבם, אבל אינה פוטרת צרתה, דכיון דאינה אסורה ליבם אלא מחמת התנאי, אינה חשובה כערוה לפטור צרתה. וביאר הגר"ש, דבשאר עריות האיסור הוא מחמת עצמותה, אבל בבעלת התנאי, הרי התנאי הוא דבר אחר שגורם לאוסרה ואינו בכלל העריות. וא"כ ה"ה בנדה, דמשמע בכל דוכתי דאיסור נדה בא מחמת טומאתה, וא"כ י"ל דאין האיסור מחמת עצמה אלא מחמת הטומאה, ולכן אינה פוטרת צרתה, וגם היא עצמה בעצם מותרת, ורק טומאתה אסורה לכל העולם והוקשה